

ORIENTAL JOURNAL OF PHILOLOGY

journal homepage:

<http://www.supportscience.uz/index.php/ojp/about>

ENSURING EDUCATIONAL-PRACTICAL INTEGRATION THROUGH THE “PEDAGOGICAL CLINIC” MECHANISM

Khamidillo Kozimjanovich Atakhanov*Senior Lecturer, Department of Sports Games and Teaching Methodology**Chirchik State Pedagogical University**Chirchik, Uzbekistan***ABOUT ARTICLE**

Key words: pedagogical clinic, teaching practice, prospective teacher, pedagogical education cluster, mentoring, professional preparedness, reflection.

Received: 10.10.26**Accepted:** 11.10.26**Published:** 12.10.26

Abstract: This article examines the organization of prospective teachers' teaching practice based on the “pedagogical clinic” mechanism. The essence of this mechanism is that students progress from classroom observation to co-teaching and then to independently conducting lessons with full responsibility, while each lesson is followed by a joint review with a mentor. The impact of this mechanism on professional preparedness is evaluated through an experimental study conducted at three pedagogical universities. The findings demonstrate which competencies are most strongly influenced by the mechanism and identify key aspects that should be considered when organizing teaching practice.

«PEDAGOGIK KLINIKA» MEXANIZMI ASOSIDA O‘QUV-AMALIY INTEGRATSIYANI TA’MINLASH

Xamidillo Kozimjanovich Ataxanov*Chirchiq davlat pedagogika universiteti**Sport o‘yinlari va uni o‘qitish metodikasi kafedrası katta o‘qituvchisi**Chirchiq, O‘zbekiston***MAQOLA HAQIDA**

Kalit so‘zlar: pedagogik klinika, pedagogik amaliyot, bo‘lajak o‘qituvchi, pedagogik ta’lim klasteri, mentorlik, kasbiy tayyorgarlik, refleksiya.

Annotatsiya: Maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarning pedagogik amaliyotini «pedagogik klinika» mexanizmi asosida tashkil etish masalasi o‘rganiladi. Mexanizmning mohiyati shundaki, talaba kuzatuvdan boshlab, birgalikda o‘qitish va mustaqil dars orqali to‘liq mas’uliyatga o‘tadi, har bir darsdan so‘ng esa mentor bilan

birgalikda tahlil o'tkaziladi. Mexanizmning kasbiy tayyorgarlikka ta'siri uch pedagogika universitetida o'tkazilgan tajriba-sinov asosida tekshiriladi. Natijalar mexanizm qaysi ko'nikmalarga kuchliroq ta'sir qilishini va amaliyotni tashkil etishda nimaga e'tibor qaratish kerakligini ko'rsatadi.

ОБЕСПЕЧЕНИЕ УЧЕБНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ НА ОСНОВЕ МЕХАНИЗМА «ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ КЛИНИКА»

Хамидилло Козимжанович Атаханов

Старший преподаватель кафедры спортивных игр и методики их преподавания

Чирчикского государственного педагогического университета

Чирчик, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: педагогическая клиника, педагогическая практика, будущий учитель, кластер педагогического образования, наставничество, профессиональная подготовленность, рефлексия.

Аннотация: В статье рассматривается вопрос организации педагогической практики будущих учителей на основе механизма «педагогическая клиника». Сущность данного механизма заключается в том, что студент постепенно переходит от наблюдения за учебным процессом к совместному проведению занятий, а затем к самостоятельному проведению уроков с полной ответственностью за их организацию. После каждого урока проводится совместный анализ с наставником. Влияние данного механизма на профессиональную подготовленность будущих учителей исследуется на основе опытно-экспериментальной работы, проведённой в трёх педагогических университетах. Результаты показывают, на какие профессиональные компетенции механизм оказывает наиболее выраженное влияние и каким аспектам необходимо уделять внимание при организации педагогической практики.

Kirish. O'qituvchi tayyorlashda nazariy bilim bilan pedagogik amaliyot o'rtasidagi uzilish uzoq vaqtdan beri muhokama qilinadi. K. Zeichner universitet kurslari va maydon tajribasi o'rtasidagi an'anaviy ierarxik munosabatni tanqid qilib, akademik bilim va amaliyotchi tajribasi teng qiymatga ega bo'ladigan aralash maydonlar shakllantirilishi kerakligini asoslagan. Sheriklik tadqiqotlarining sharhi ham shu xulosaga olib keladi: ikki muhit tutashgan joyda ishtirokchilarning roli qayta belgilanadi va yangi bilim aynan shu chegarada hosil bo'ladi.

Amaliyot muhitining sifati natijaga ta'sir qilishi empirik jihatdan ham tasdiqlangan. M.Ronfeldt yirik ma'lumotlar bazasi asosida amaliyot o'tkazilgan maktabning tashkiliy muhiti keyingi kasbiy samaradorlik va kasbda qolish ehtimoli bilan bog'liqligini ko'rsatgan. Keyingi tadqiqotida esa o'qituvchilar hamkorligi kuchli bo'lgan maktablarda amaliyot o'tagan bitiruvchilar samaraliroq ishlashini aniqlagan.

Biroq amaliyot muhitining o'zi yetarli emas — uning ichida nima sodir bo'lishi ham muhim. Amaliyot davomida talaba faqat kuzatuvchi bo'lib qolsa yoki unga darhol to'liq mas'uliyat yuklansa, natija bir xil bo'lmaydi. Xalqaro rezidentura dasturlarida ham amaliyot bosqichli tarzda, mentor nazorati ostida tashkil etiladi. Shu bois amaliyotni bosqichli mexanizm sifatida tashkil etish g'oyasi ilgari surilgan. Uning nazariy asosi mas'uliyatni bosqichma-bosqich topshirish modelidir: P.D.Pearson va M.C.Gallagher o'qitishni namoyish, birgalikdagi mashq va mustaqil bajarish bosqichlariga ajratib, kognitiv yuk o'qituvchidan o'rganuvchiga izchil o'tishi kerakligini asoslagan. Ushbu maqolada shu mantiq amaliyotga ko'chiriladi va «pedagogik klinika» deb nomlanadi: talaba kuzatishdan boshlab, birgalikda o'qitish va qisman mustaqil faoliyat orqali to'liq mustaqil o'qitishga o'tadi, har bosqichdan so'ng esa dars ortidan tezkor tahlil o'tkaziladi.

Milliy sharoitda bunday mexanizmni joriy etish uchun institutsional asos mavjud: pedagogik ta'lim klasteri universitet va maktab hamkorligini doimiy tuzilmaga aylantiradi. Klasterni shakllantirish shartlari milliy tadqiqotlarda ishlab chiqilgan. Oliy ta'limni rivojlantirish konsepsiyasida ta'lim va amaliyot integratsiyasini kuchaytirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan.

Tadqiqotning maqsadi — pedagogik klinika mexanizmining bo'lajak o'qituvchilar kasbiy tayyorgarligiga ta'sirini empirik tarzda baholash. Ikkita tadqiqot savoli qo'yildi. Birinchisi: mexanizm qo'llangan guruhda kasbiy tayyorgarlik ko'rsatkichlari nazorat guruhiga nisbatan statistik jihatdan ahamiyatli darajada farq qiladimi. Ikkinchisi: ta'sir barcha mezonlarda bir xilmi yoki ayrim mezonlarda kuchliroq namoyon bo'ladimi.

Shunga muvofiq gipotezalar shakllantirildi. Nol gipoteza: tajriba va nazorat guruhlari o'rtasida kasbiy tayyorgarlik ko'rsatkichlari bo'yicha statistik jihatdan ahamiyatli farq mavjud emas. Muqobil gipoteza: pedagogik klinika mexanizmi qo'llangan guruhda ko'rsatkichlar ahamiyatli darajada yuqori bo'ladi, bunda eng katta farq mexanizm bevosita mashq qildiradigan faoliyatli va refleksiv mezonlarda kuzatiladi. Maqola muallifning «Ta'lim klasterlari faoliyatini rivojlantirish orqali kelajak o'qituvchisini tayyorlashning ilmiy-amaliy asoslari» mavzusidagi pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi doirasida bajarilgan.

Materiallar va usullar. Tadqiqot dizayni va ishtirokchilar

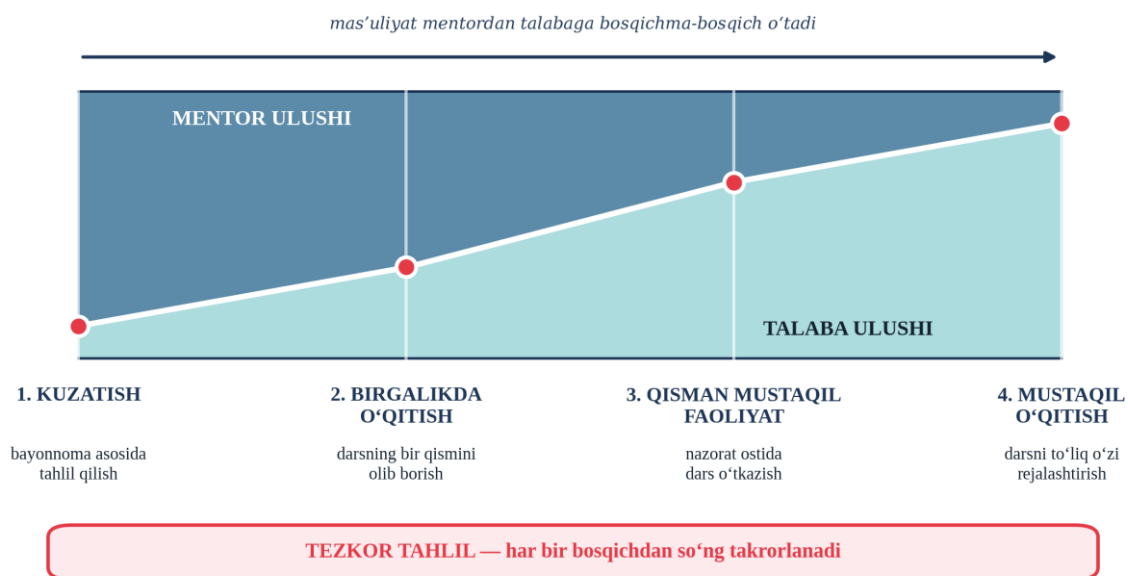
Tadqiqot dizayni. Nazorat guruhi ishtirokidagi, boshlang'ich va yakuniy o'lchovga asoslangan kvazi-eksperimental dizayn qo'llanildi. Guruhlar tasodifiy tanlanmadi, balki mavjud

akademik guruhlar asosida shakllantirildi; shu bois boshlang'ich bosqichda guruhlarining tengligi alohida tekshirildi.

Ishtirokchilar. Tajriba-sinov 2022–2025-yillarda uchta pedagogika universitetida o'tkazildi: Chirchiq davlat pedagogika universiteti (119 nafar), Guliston davlat pedagogika universiteti (116 nafar) va Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti (123 nafar). Jami 358 nafar talaba qatnashdi: tajriba guruhida 178, nazorat guruhida 180 nafar. Guruhlar har bir universitetda taxminan teng taqsimlandi.

Aralashuv mazmuni

Universitet va tayanch maktablar o'rtasidagi hamkorlik klaster tartibida rasmiylashtirildi; ushbu tartib mexanizmni joriy etishning institutsional asosi bo'lib xizmat qildi. Tajriba guruhida amaliyot pedagogik klinika mexanizmi asosida tashkil etildi. Nazorat guruhida amaliyot an'anaviy tartibda — belgilangan soatlar doirasida va yakuniy hisobot asosida — o'tkazildi. Xalqaro rezidentura dasturlarida qo'llanadigan bosqichli tartib mexanizmni loyihalashda namuna sifatida hisobga olindi, biroq u to'rt yillik o'quv rejasiga moslashtirildi.

1-rasm. «Pedagogik klinika» mexanizmining bosqichlari

Birinchi bosqichda talaba tajribali o'qituvchining darsini kuzatadi va uni maxsus bayonnoma asosida tahlil qiladi. Ikkinchi bosqichda u darsning bir qismini olib boradi, qolgan qismini mentor davom ettiradi. Uchinchi bosqichda talaba darsni mentor nazorati ostida mustaqil o'tkazadi. To'rtinchi bosqichda esa darsni to'liq o'zi rejalashtiradi va o'tkazadi. Har bir bosqichdan so'ng tezkor tahlil takrorlanadi: mentor bilan birgalikda talabaning qarorlari sababi ochib beriladi va tahlil natijasi keyingi darsning rejasiga kiritiladi.

Mexanizmning tashkiliy asosi «klinika sinfi» bo'lib, unda darslar davra usulida kuzatiladi. Bu turli o'qituvchilarning bir mavzuni o'qitish strategiyalarini qiyoslash imkonini beradi va didaktik qarorlarning variativligini ko'rsatadi.

Tadqiqot muddati va bosqichlari. Ish uch bosqichda olib borildi. Birinchi bosqichda (2022-yil) tayanch maktablar tanlandi, mentorlar bilan tayyorgarlik seminari o'tkazildi va boshlang'ich o'lchov amalga oshirildi. Ikkinchi bosqichda (2023–2024-yillar) aralashuv joriy etildi. Uchinchi bosqichda (2025-yil) yakuniy o'lchov o'tkazilib, natijalar tahlil qilindi.

Mentorlar tanlovi. Har bir tayanch maktabda mentorlik vazifasi kamida besh yillik ish tajribasiga ega o'qituvchilarga topshirildi. Mentor tanlovi tasodifiy emas edi: amaliyot muhitining sifati keyingi kasbiy samaradorlik bilan bog'liqligini ko'rsatgan M.Ronfeldt tadqiqotlari hisobga olinib, hamkorlik madaniyati rivojlangan maktablarga ustunlik berildi.

O'lchov vositalari va ma'lumot yig'ish

Kasbiy tayyorgarlik besh mezon bo'yicha baholandi: motivatsion, kognitiv, faoliyatli, refleksiv va identifikatsion. Har bir mezon uchun alohida diagnostik vosita ishlab chiqildi; vositalar mazmuniy validlik tamoyili asosida tuzilib, ularning ishonchliligi pilot tadqiqot doirasida tekshirildi.

Kognitiv mezon. Pedagogik nazariya, ta'lim texnologiyalari, didaktik tamoyillar va ta'lim jarayonini tashkil etishga oid bilimlar 30 ta topshiriqdan iborat standartlashtirilgan test orqali aniqlandi. Har bir to'g'ri javob 1 ball bilan baholandi, maksimal natija — 30 ball. Natijalar 100 ballik shkalaga o'tkazilib talqin qilindi: 0–49 — past, 50–74 — o'rta, 75–100 — yuqori daraja.

Faoliyatli mezon. Amaliy pedagogik ko'nikmalar ekspert kuzatuv kartalari orqali baholandi. Kartada to'rt ko'rsatkich qayd etildi: darsni rejalashtirish, pedagogik qaror qabul qilish, ta'lim jarayonini boshqarish va pedagogik kommunikatsiya. Har bir ko'rsatkich besh ballik Likert shkalasida baholanib, o'rtacha ball asosida integral ko'rsatkich hisoblandi. Ekspert sifatida pedagogika sohasida tajribaga ega professor-o'qituvchilar va metodistlar jalb qilindi.

Refleksiv mezon. Talabaniy portfoliosi tahlil qilindi. Portfolio tarkibiga pedagogik loyihalar, dars ishlanmalari, amaliy mashg'ulot natijalari, mustaqil ishlar va refleksiv hisobotlar kiritildi. Har bir ish mazmuniy to'liqlik, ilmiy asoslanganlik va amaliy ahamiyat mezonlari bo'yicha baholandi; maksimal natija — 20 ball.

Motivatsion va identifikatsion mezonlar. Kasbiy faoliyatga munosabat, pedagogik qadriyatlarga yo'nalganlik va kasbiy identifikatsiya darajasi besh ballik o'z-o'zini baholash shkalalari orqali aniqlandi. O'z-o'zini baholash natijalari ekspert baholash ma'lumotlari bilan korrelyatsion tahlil orqali solishtirildi; bu baholashning obyektivligini nazorat qilish imkonini berdi.

Umumiy ko'rsatkich. Besh mezon natijasi asosida kasbiy tayyorgarlik indeksi hisoblandi: $KTi = (M + K + F + R + I) / 5$, bu yerda M — motivatsion, K — kognitiv, F — faoliyatli, R — refleksiv, I — identifikatsion ko'rsatkich.

Darajalarga ajratish. Guruhlararo qiyoslash uchun har bir mezon bo'yicha natija uch darajada qayd etildi — yuqori, o'rta va past. O'rtacha qiymatlarni hisoblash maqsadida darajalarga ball biriktirildi: yuqori 5, o'rta 4, past 3. Bu biriktirish shartli bo'lgani bois natijalarning unga bog'liqligi alohida tekshirildi (3.4-bo'lim).

Etik jihatlar va statistik tahlil

Etik jihatlar. Ishtirokchilar tadqiqot maqsadi haqida xabardor qilindi, ularning roziligi olindi. Ma'lumotlar shaxsni aniqlash imkonini bermaydigan shaklda qayta ishlandi. Nazorat guruhi talabalari amaliyotning belgilangan hajmidan mahrum qilinmadi; ular uchun farq faqat amaliyotni tashkil etish tartibida bo'ldi.

Statistik tahlil. Guruhlararo farq ikki mustaqil tanlama uchun Styudent t-kriteriyasi bilan tekshirildi, ahamiyatlilik darajasi 0,05 deb qabul qilindi. Darajalar taqsimotidagi farq kategorial ma'lumot uchun mo'ljallangan Pirson xi-kvadrat mezoni bilan tekshirildi, bog'lanish kuchi Kramer V ko'rsatkichi orqali baholandi. Qo'shimcha ravishda Koen d ko'rsatkichi va uning 95 foizli ishonch oralig'i hisoblandi; ulushlar uchun ishonch oraliqlari Uilson usulida aniqlandi. Barcha ko'rsatkichlar darajalar bo'yicha chastota taqsimotidan qayta hisoblab chiqildi; shu bois natijalar to'liq takrorlanuvchan.

Tanlama hajmining yetarliligi oldindan baholandi. 178 va 180 nafarlik guruhlarda, ahamiyatlilik darajasi 0,05 bo'lganda, 0,80 quvvat bilan aniqlanishi mumkin bo'lgan minimal effekt $d = 0,30$ ni tashkil etadi. Demak, tanlama o'rtacha va katta effektlarni ishonchli aniqlash uchun yetarli.

Natijalar. Guruhlarning boshlang'ich tengligi

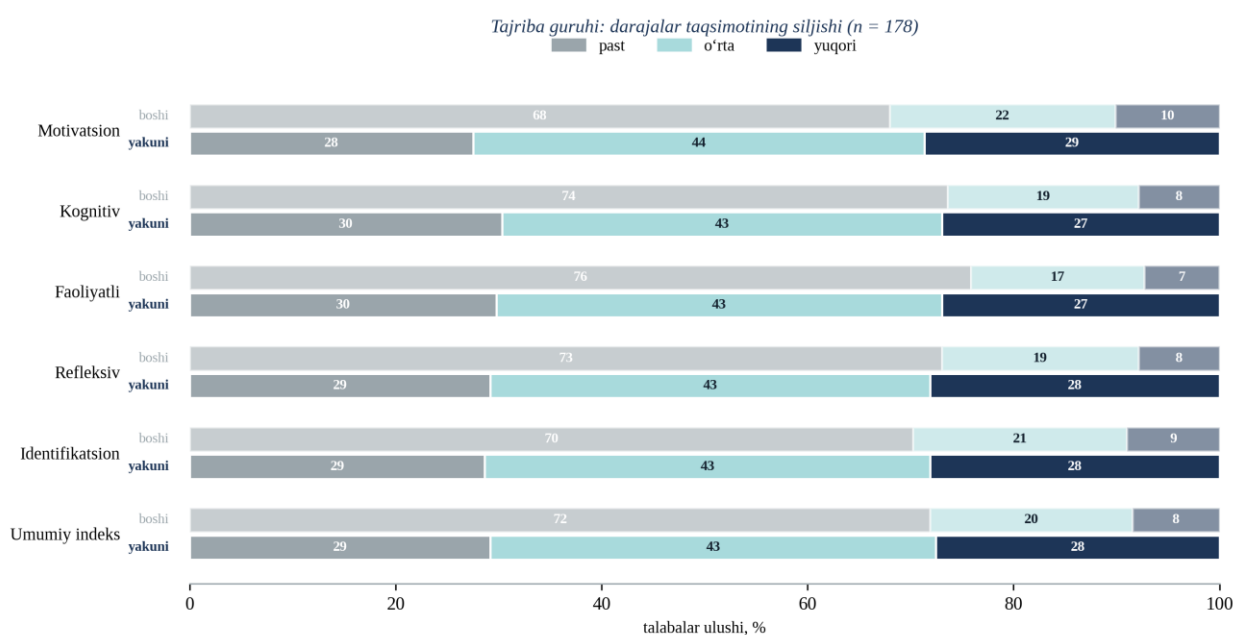
Boshlang'ich holat. Tajriba boshida guruhlar o'rtasida birorta mezon bo'yicha statistik jihatdan ahamiyatli farq aniqlanmadi. Umumiy indeks bo'yicha tajriba guruhida o'rtacha ball 3,37, nazorat guruhida 3,30 ni tashkil etdi; $t = 1,00$, bu kritik qiymat 1,96 dan kichik. Mezonlar bo'yicha t qiymatlari 0,14 dan 1,59 gacha oraliqda bo'ldi. Darajalar taqsimoti bo'yicha ham farq aniqlanmadi: xi-kvadrat = 1,36 (erkinlik darajasi 2; $p = 0,51$), Kramer V = 0,06. Demak, guruhlar tajriba boshida teng deb hisoblanadi.

Yakuniy o'lchov natijalari

Yakuniy holat. Tajriba yakunida barcha mezonlar bo'yicha guruhlararo farq ahamiyatli bo'lib chiqdi. Umumiy indeks bo'yicha tajriba guruhida o'rtacha ball 3,98, nazorat guruhida 3,36; $t = 8,30$ va bu kritik qiymatdan sezilarli darajada yuqori. Mezonlar kesimida t qiymatlari 5,49 dan 8,53 gacha oraliqda joylashdi.

Darajalar taqsimotidagi siljish yanada yaqqol ko‘rinadi. Tajriba guruhida umumiy indeks bo‘yicha yuqori darajadagi talabalar ulushi 8,4 foizdan 27,5 foizga ko‘tarildi, past darajadagilar ulushi esa 71,9 foizdan 29,2 foizga tushdi. Nazorat guruhida esa yuqori daraja 7,2 foizdan 10,0 foizga ko‘tarildi, past daraja 77,2 foizdan 73,9 foizga qisqardi. Ulushlarning ishonch oraliqlari ham farqni tasdiqlaydi: tajriba guruhida yuqori daraja uchun 95 foizli oraliq 21,5–34,5 foizni, nazorat guruhida esa 6,4–15,3 foizni tashkil etadi; oraliqlar o‘zaro kesishmaydi.

Taqsimotlar o‘rtasidagi farq xi-kvadrat mezon bilan ham tasdiqlandi: xi-kvadrat = 71,54 (erkinlik darajasi 2; $p < 0,001$), Kramer V = 0,45. Bu o‘rtacha kuchdan yuqori bog‘lanishni bildiradi va t-kriteriya natijasi bilan izchil. Mezonlar kesimida xi-kvadrat qiymatlari 30,32 (motivatsion mezon) dan 75,26 (faoliyatli mezon) gacha oraliqda bo‘ldi; barchasi uchun $p < 0,001$.

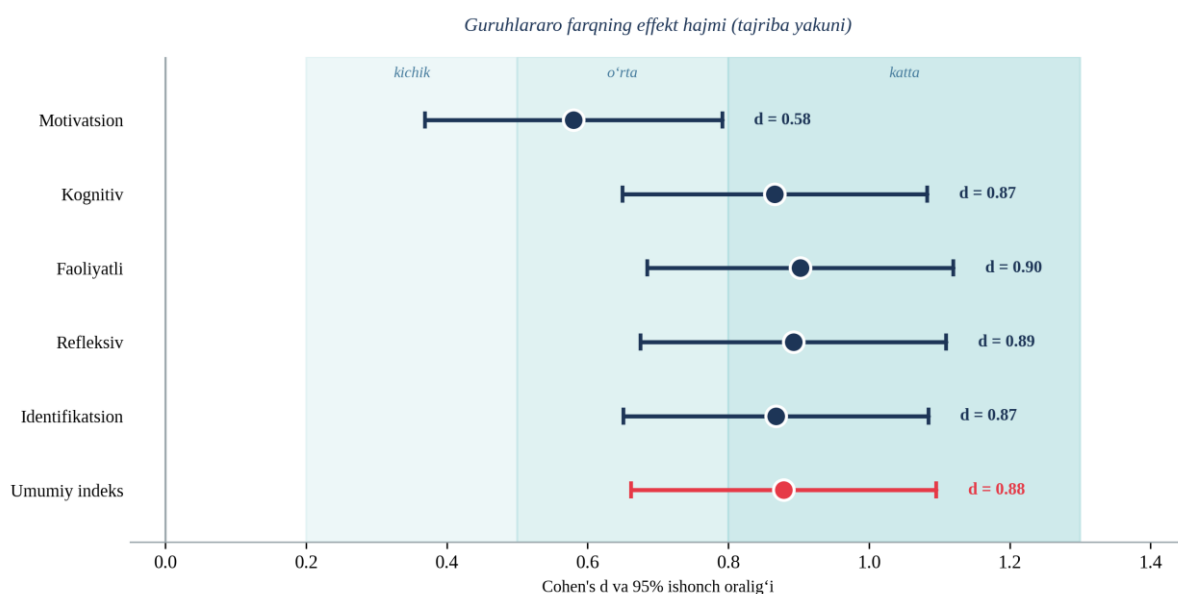

2-rasm. Tajriba guruhida darajalar taqsimotining siljishi

Tajriba uchta muassasada parallel ravishda o‘tkazilgani natijaning bitta universitet sharoitiga bog‘liq emasligini ta‘minlaydi. Strategik hujjatlarda ta‘lim sifatini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish vazifasi qo‘yilganini inobatga olsak, ko‘p muassasali sinov alohida ahamiyat kasb etadi.

Effekt hajmi

Statistik ahamiyatlilik farqning mavjudligini ko‘rsatadi, ammo uning kattaligi haqida ma‘lumot bermaydi. Shu bois har bir mezon uchun Koen d ko‘rsatkichi hisoblandi. Umumiy indeks bo‘yicha $d = 0,88$ (95% IO: 0,66–1,10) — bu katta effekt sanaladi.

3-rasm. Mezonlar bo'yicha effekt hajmi va 95% ishonch oraliqlari

Mezonlar kesimida ta'sir bir xil emas. Eng yuqori ko'rsatkich faoliyatli mezonda qayd etildi: $d = 0,90$ ($0,68-1,12$). Unga yaqin natija refleksiv mezonda: $d = 0,89$ ($0,68-1,11$). Kognitiv va identifikatsion mezonlarda $d = 0,87$. Eng past ko'rsatkich motivatsion mezonda: $d = 0,58$ ($0,37-0,79$), bu o'rta effektga to'g'ri keladi.

Motivatsion mezon bo'yicha nazorat guruhida ham o'sish qayd etildi: o'rtacha ball 3,29 dan 3,58 ga ko'tarildi. Boshqa mezonlarda nazorat guruhi ko'rsatkichlari deyarli o'zgarmadi.

Nazorat guruhida umumiy indeks 3,30 dan 3,36 ga ko'tarildi.

3.4. Natijalarning o'lchov shkalasiga bog'liqligi

Darajalarga ball biriktirish shartli amal bo'lgani uchun natijalarning shu tanlovga qanchalik bog'liqligi alohida tekshirildi. Hisob uch xil teng oraliqli biriktirishda takrorlandi: 5–4–3, 3–2–1 va 100–60–20. Uchala holatda ham effekt hajmi aynan bir xil qiymat berdi — umumiy indeks bo'yicha $d = 0,88$. Buning sababi shuki, teng oraliqli chiziqli almashtirish standartlashgan farqni o'zgartirmaydi.

Oraliqlar ataylab notekis olinganda qiymat biroz siljiydi: 5–4–1 biriktirishda umumiy indeks bo'yicha $d = 0,97$, 5–2–1 biriktirishda esa $d = 0,69$. Har ikki holatda ham effekt o'rtadan yuqori darajada qoladi, mezonlar o'rtasidagi tartib esa o'zgarmaydi — motivatsion mezon eng past, faoliyatli mezon eng yuqori ko'rsatkichni saqlab qoladi.

Darajalar taqsimoti bo'yicha hisoblangan xi-kvadrat mezoni esa ball biriktirishdan umuman xoli: u faqat chastotalarga tayanadi. Shu bois tadqiqotning asosiy xulosasi — tajriba guruhidagi siljish nazorat guruhidagidan sezilarli darajada katta ekani — o'lchov shkalasini tanlash usuliga bog'liq emas.

Muhokama. Asosiy topilmalarning talqini

Natijalar birinchi tadqiqot savoliga aniq javob beradi: pedagogik klinika mexanizmi qo'llangan guruhda kasbiy tayyorgarlik ko'rsatkichlari nazorat guruhiga nisbatan ahamiyatli darajada yuqori. Effekt hajmi katta, ishonch oraliqlari esa nol qiymatdan uzoqda joylashgan.

Ikkinchi savolga javob esa qiziqarliroq. Ta'sir barcha mezonlarda bir xil emas: u faoliyatli va refleksiv mezonlarda eng kuchli, motivatsion mezonda esa eng zaif namoyon bo'ldi. Bu taqsimot mexanizmning mantiqiga mos keladi. Sheriklik muhitida ishtirokchilarning roli qayta belgilanishi va yangi bilim aynan chegara maydonida hosil bo'lishi haqidagi xulosalar ushbu natija bilan uyg'un. Klinika bevosita ikki narsani mashq qildiradi — dars o'tkazish faoliyatini va o'z qarorlarini tahlil qilishni. Aynan shu ikki mezonda eng katta o'zgarish kuzatildi.

Nazorat guruhidagi kichik o'sish ham mazmunli. Umumiy indeks bo'yicha u atigi 0,06 ballni tashkil etdi, bu tabiiy o'sish deb baholanadi: talaba an'anaviy amaliyotda ham tajriba orttiradi. Ammo bu o'sishning kichikligi muhim xulosaga olib keladi — amaliyotning shunchaki mavjudligi sezilarli natija bermaydi. Tajriba uchta muassasada parallel o'tkazilgani esa natijaning bitta muhitga bog'liq emasligiga qo'shimcha asos beradi.

Motivatsion mezondagi nisbatan kichik farq ham izohlanadi. Motivatsiya amaliyotning tashkiliy shakliga kamroq bog'liq: talaba an'anaviy amaliyotda ham maktab muhitiga tushib, kasbga qiziqish orttiradi. Buni nazorat guruhidagi o'sish ham tasdiqlaydi. Demak, klinika mexanizmining qiymati qiziqish uyg'otishda emas, balki qiziqishni kasbiy ko'nikmaga aylantirishdadir.

Refleksiv mezondagi yuqori ko'rsatkich alohida e'tiborga loyiq. Refleksiya, ya'ni o'z faoliyatini tahlil qila olish qobiliyati, tug'ma emas — u maqsad qo'yish, jarayonni kuzatish va natijani baholash ko'nikmalaridan tashkil topadi va shu bois o'rgatilishi mumkin. Dars ortidan o'tkaziladigan tezkor tahlil aynan shu ko'nikmani muntazam mashq qildiradi. Olingan natija ushbu nazariy qoidani empirik jihatdan tasdiqlaydi.

Xalqaro tadqiqotlar bilan qiyoslash

Natijalar xalqaro tadqiqotlar bilan ham uyg'un. M.Ronfeldt amaliyot maktabining tashkiliy muhiti keyingi samaradorlik bilan bog'liqligini ko'rsatgan edi; ushbu tadqiqot esa muhitning o'zi emas, uning ichidagi ish tartibi ham natijaga ta'sir qilishini ko'rsatadi. L.Darling-Hammond va hammualliflarining xulosasi — samarali dastur uzoq muddatli va amaliyotga bog'langan bo'lishi kerakligi — klinika mexanizmining bosqichli tuzilishida o'z ifodasini topadi.

Hamkorlik tadqiqotlari nuqtai nazaridan ham natija izchil. Mexanizm mentor va talabaning muntazam birgalikdagi ishiga tayanadi, hamkorlik esa kasbiy rivojlanishning muhim omili sifatida e'tirof etiladi. Ayni paytda hamkorlikning salbiy oqibatlari ham qayd etilgan — ular orasida eng ko'p uchraydigan mentorlar yuklamasining ortishi. Ushbu tadqiqotda mentorlar yuklamasi

alohida o'lganmadi va bu cheklovlar qatorida qayd etiladi. Xalqaro klaster amaliyotining qiyosiy tahlili milliy adabiyotda endi shakllanib kelmoqda .

Natijalarning amaliy ma'nosi ham aniq. Effekt hajmi 0,88 bo'lishi shuni bildiradiki, tajriba guruhidagi o'rtacha talabaning ko'rsatkichi nazorat guruhidagi talabalarning taxminan sakson foizidan yuqori. Bu pedagogik aralashuvlar uchun sezilarli ko'rsatkich sanaladi. Shu bilan birga talqinda ehtiyotkorlik zarur. M.A.Kraft ko'rsatganidek, Koen me'yorlari ko'pincha haddan tashqari yuqori kutilma tug'diradi, chunki ular maydon sharoitidagi haqiqiy aralashuvlar natijalaridan ancha yuqori . Ushbu tadqiqotda o'lchov standartlashtirilgan test emas, aralashuvga yaqin turgan mezonlar asosida o'tkazildi — bunday holatda effekt hajmi tabiiy ravishda kattaroq chiqadi.

Shu bilan birga natijani mutlaqlashtirmaslik kerak. Tajriba guruhida ham past darajadagi talabalar ulushi 29,2 foizni tashkil etdi — ya'ni har uch talabadan biri mexanizmdan kutilgan darajada foyda olmadi. Bu guruh alohida e'tiborni talab qiladi va keyingi tadqiqotlarda ularning xususiyatlarini aniqlash maqsadga muvofiq.

Tadqiqotning cheklovlari

Birinchidan, dizayn kvazi-eksperimental: guruhlar tasodifiy tanlanmadi. Boshlang'ich holatdagi tenglik tekshirilgan bo'lsa-da, o'lganmagan omillarning ta'sirini to'liq istisno etib bo'lmaydi.

Ikkinchidan, baholashda mentor bahosi ishtirok etdi, mentor esa aralashuvning bir qismi hisoblanadi. Bu baholovchining kutilma ta'siri ehtimolini tug'diradi. Keyingi tadqiqotlarda mustaqil ekspertlar jalb qilinishi maqsadga muvofiq.

Uchinchidan, o'lchov aralashuvga yaqin turgan mezonlar asosida olingan; uzoq natijalar — masalan, bitiruvchining haqiqiy dars samaradorligi — o'lganmadi. To'rtinchidan, o'lchov uch darajali shkalada o'tkazildi. Bunday shkala qo'llash qulay, ammo u nozik o'zgarishlarni ilg'amaydi va o'rtacha qiymatlarni hisoblashda cheklov tug'diradi.

Beshinchidan, natijalar tajriba yakunida qayd etildi; mexanizm ta'sirining barqarorligi, ya'ni bitiruvdan keyingi faoliyatda saqlanishi tekshirilmadi. Kadrlar qo'nimsizligining eng yuqori nuqtasi mustaqil faoliyatning birinchi yiliga to'g'ri kelishini hisobga olsak , kuzatuvni bitiruvdan keyin davom ettirish zarur.

Oltinchidan, mentorlarning yuklamasi va kasbiy holati o'lganmadi. Hamkorlik muhiti o'qituvchining barqarorligi bilan bog'liqligi tadqiqotlarda tasdiqlangan , shu bois bu ko'rsatkich keyingi o'lchovlarga kiritilishi lozim.

Yettinchidan, diagnostik vositalar mazmuniy validlik tamoyili asosida tuzilgan va ishonchliligi pilot tadqiqot doirasida tekshirilgan bo'lsa-da, ichki izchillik hamda ekspertlararo

kelishuv koeffitsientlari alohida hisoblanmadi. Keyingi o'lovlarda bu ko'rsatkichlarni keltirish natijalarning asosililigini kuchaytiradi.

Amaliy tavsiyalar

Olingan natijalar amaliyotni tashkil etishga oid uch tavsifni asoslaydi. Birinchidan, amaliyot dasturida mas'uliyatning bosqichma-bosqich o'tishi yozma belgilanishi lozim: talaba qaysi bosqichda darsning qancha qismini olib borishi va qaysi shart bajarilgandan so'ng keyingi bosqichga o'tishi aniq ko'rsatilishi kerak.

Ikkinchidan, dars ortidan o'tkaziladigan tezkor tahlil amaliyotning majburiy elementi sifatida belgilanishi va mentor yuklamasida hisobga olinishi zarur. Tahlilsiz amaliyot mexanizm bo'lmay qoladi.

Uchinchidan, past darajada qolgan talabalar bilan alohida ishlash tartibi joriy etilishi kerak. Tajriba guruhida bunday talabalar ulushi 29,2 foizni tashkil etdi va ularga standart mexanizmning o'zi yetarli bo'lmadi.

Xulosa. Tadqiqot pedagogik klinika mexanizmining kasbiy tayyorgarlikka ta'sirini empirik tarzda tasdiqladi. Uch universitetda 358 nafar talaba ishtirokidagi tajriba-sinov natijalariga ko'ra, mexanizm qo'llangan guruhda barcha besh mezon bo'yicha ko'rsatkichlar nazorat guruhiga nisbatan ahamiyatli darajada yuqori bo'ldi; umumiy indeks bo'yicha effekt hajmi $d = 0,88$ ni tashkil etdi.

Ta'sirning mezonlar bo'yicha notekis taqsimlanishi tadqiqotning asosiy mazmuniy natijasidir. Mexanizm bevosita mashq qildiradigan ko'nikmalarda — dars o'tkazish faoliyati va o'z qarorlarini tahlil qilishda — eng katta o'zgarish qayd etildi. Motivatsiyada esa farq nisbatan kichik, chunki u amaliyotning tashkiliy shakliga kamroq bog'liq.

Amaliy xulosa quyidagicha. Amaliyot soatlarini ko'paytirishning o'zi yetarli emas — muhimi, o'sha soatlar ichida mas'uliyat bosqichma-bosqich o'tishi va har bir darsdan so'ng tahlil o'tkazilishi. Aynan shu ikki element mexanizmning o'zagini tashkil etadi va natijaning asosiy manbai hisoblanadi.

Keyingi tadqiqotlar uchun uch yo'nalish belgilanadi: baholashga mustaqil ekspertlarni jalb etish, o'lovni ko'p bosqichli shkalaga o'tkazish va kuzatuvni bitiruvdan keyingi ikki yilga uzaytirish. Xalqaro klaster amaliyotini qiyosiy o'rganish ham foydali natija berishi mumkin.

Deklaratsiyalar

Moliyalashtirish. Tadqiqot maxsus moliyaviy ko'maksiz, muallifning dissertatsiya ishi doirasida bajarilgan.

Manfaatlar to'qnashuvi. Muallif manfaatlar to'qnashuvi yo'qligini bildiradi.

Ma'lumotlarning ochiqqligi. Tahlilda foydalanilgan chastota taqsimotlari maqola matnida va rasmlarda to'liq keltirilgan; barcha statistik ko'rsatkichlar shu ma'lumotlardan qayta hisoblanishi mumkin.

Etik roziligi. Ishtirokchilar tadqiqot maqsadidan xabardor qilingan va ularning og'zaki roziligi olingan; ma'lumotlar shaxssizlantirilgan holda qayta ishlangan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Zeichner K. Rethinking the Connections Between Campus Courses and Field Experiences in College- and University-Based Teacher Education // Journal of Teacher Education. – 2010. – Vol. 61, No. 1–2. – P. 89–99. DOI: 10.1177/0022487109347671
2. Tsui A.B.M., Law D.Y.K. Learning as boundary-crossing in school–university partnership // Teaching and Teacher Education. – 2007. – Vol. 23, No. 8. – P. 1289–1301.
3. Ronfeldt M. Where Should Student Teachers Learn to Teach? Effects of Field Placement School Characteristics on Teacher Retention and Effectiveness // Educational Evaluation and Policy Analysis. – 2012. – Vol. 34, No. 1. – P. 3–26. DOI: 10.3102/0162373711420865
4. Ronfeldt M. Field Placement Schools and Instructional Effectiveness // Journal of Teacher Education. – 2015. – Vol. 66, No. 4. – P. 304–320. DOI: 10.1177/0022487115592463
5. Pearson P.D., Gallagher M.C. The Instruction of Reading Comprehension // Contemporary Educational Psychology. – 1983. – Vol. 8, No. 3. – P. 317–344.
6. Mukhamedov G.I., Khodjamkulov U.N., Shofkorov A.M., Makhmudov K.S. Pedagogical Education Cluster: Content and Form // ISJ Theoretical & Applied Science. – 2020. – №1(81). – P. 250–257. DOI: 10.15863/TAS.2020.01.81.46
7. Khodjamkulov U.N. Necessity and Conditions for Forming a Cluster of Pedagogical Education (on the Example of the Education System of Uzbekistan) // European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences. – 2020. – Vol. 8, No. 4, Part II. – P. 133–137.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi «O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi PF-5847-son Farmoni.
9. Khodjamkulov U., Botirova S., Shofkorov A., Abdirimova I. Bases of Organizing Cooperation between Educational Institutions through Clusters (on the Example of the Education System of Uzbekistan) // Journal of Critical Reviews. – 2020. – Vol. 7, No. 12. – P. 166–169.
10. Guha R., Hyler M.E., Darling-Hammond L. The Teacher Residency: An Innovative Model for Preparing Teachers. – Palo Alto, CA: Learning Policy Institute, 2016.
11. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi «O'zbekiston – 2030» strategiyasi to'g'risida»gi PF-158-son Farmoni.

12. Daza V., Gudmundsdottir G.B., Lund A. Partnerships as third spaces for professional practice in initial teacher education: A scoping review // *Teaching and Teacher Education*. – 2021. – Vol. 102. – Article 103338. DOI: 10.1016/j.tate.2021.103338
13. Zimmerman B.J. Becoming a Self-Regulated Learner: An Overview // *Theory Into Practice*. – 2002. – Vol. 41, No. 2. – P. 64–70. DOI: 10.1207/s15430421tip4102_2
14. Darling-Hammond L., Hyler M.E., Gardner M. *Effective Teacher Professional Development*. – Palo Alto, CA: Learning Policy Institute, 2017. DOI: 10.54300/122.311
15. Vangrieken K., Dochy F., Raes E., Kyndt E. Teacher collaboration: A systematic review // *Educational Research Review*. – 2015. – Vol. 15. – P. 17–40. DOI: 10.1016/j.edurev.2015.04.002
16. Badalova M.U., Badalova N.N. Ta'lim klasteri bo'yicha xalqaro amaliyot // *Pedagogik mahorat*. – Buxoro, 2025. – №5(3).
17. Kraft M.A. Interpreting Effect Sizes of Education Interventions // *Educational Researcher*. – 2020. – Vol. 49, No. 4. – P. 241–253. DOI: 10.3102/0013189X20912798
18. UNESCO, International Task Force on Teachers for Education 2030. *Global Report on Teachers: Addressing teacher shortages and transforming the profession*. – Paris: UNESCO, 2024.
19. Beltman S., Mansfield C., Price A. Thriving not just surviving: A review of research on teacher resilience // *Educational Research Review*. – 2011. – Vol. 6, No. 3. – P. 185–207. DOI: 10.1016/j.edurev.2011.09.001